

УДК 347.78

Тетяна Вахонєва,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Чернігівського державного технологічного університету

ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ СУМІЖНИХ ПРАВ

У статті досліджуються особливості правового регулювання розпорядження майновими правами на об'єкти суміжних прав. Визначаються основні види договорів щодо розпорядження майновими суміжними правами, порядок їх укладення, основні умови та зміст.

Ключові слова: суміжні права, договори про розпорядження суміжними правами, відчуження майнових суміжних прав, ліцензійний договір, створення за замовленням об'єкта суміжних прав, використання об'єкта суміжних прав.

Суб'єкти суміжних прав згідно із ст. 454 Цивільного кодексу України та статтями 39—41 Закону України «Про авторське право та суміжні права» наділені низкою майнових прав щодо належних їм об'єктів суміжного права, якими є виконання, фонограми (відеограми) та передачі (програми) організацій мовлення. Вказані норми не тільки закріплюють можливі способи використання об'єктів суміжних прав, а також зазначають, що суб'єкти суміжних прав мають право дозволяти або забороняти іншим особам використання належних їм майнових прав. Таким чином, майнові права суб'єктів суміжних прав можуть передаватися іншим особам у власність або у користування.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю дослідження правового статусу суб'єктів суміжних прав, визначення залежності їх прав від прав інших суб'єктів права інтелектуальної власності, встановлення особливостей можливості та порядку розпорядження майновими суміжними правами на договірній основі тощо. У різні часи особливості договірної регулювання розпорядження суміжними правами здійснювалося такими вченими: Е. П. Гаврилов, Є. Г. Гуренко, В. Я. Іонас, Н. М. Мироненко, О. М. Мельник, О. П. Орлюк, О. А. Підпригора, О. П. Рузакова, О. П. Сергєєв, С. А. Судариков, В. І. Серебровський, І. В. Спасибо-Фатєєва, О. С. Фролова, Р. Б. Шишка та інші.

Метою цієї статті є дослідження формування інституту суміжних прав, з'ясування порядку договірної та законо-

давчого регулювання розпорядження майновими суміжними правами, визначення особливостей укладення та формування змісту різних категорій договорів про передачу майнових суміжних прав.

Загальні норми права інтелектуальної власності, а саме ст. 427 Цивільного кодексу України, закріплює можливість передання майнових прав інтелектуальної власності повністю або частково на умовах, що визначені договором або чинним законодавством. Передання майнових прав інтелектуальної власності може відбуватися на підставі різних юридичних фактів — вчинення правочинів, реорганізації юридичної особи—правоволодільця, внесення майнових прав у статутний (складений) капітал господарського товариства. Найпоширенішою правовою формою передання прав є договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності [1].

Глава 75 Цивільного кодексу України присвячена регулюванню відносин щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, основою яких є договірне їх передання. Перша норма вказаної глави, а саме ст. 1107 Цивільного кодексу України, закріплює види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, якими є: 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) ліцензійний договір; 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 5) інший договір щодо розпоряджен-

ня майновими правами інтелектуальної власності.

Правове регулювання відносин інтелектуальної власності здійснюється як загальним, так і спеціальним законодавством, яке щодо кожної групи об'єктів інтелектуальної власності закріплює свої особливості та порядок здійснення розпорядження належними суб'єктам майновими правами. Порядок договірної розпорядження майновими правами суміжного права також частково регулюється спеціальним законодавством (статті 39—41 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), однак зазначені норми лише дають вказівки щодо окремих елементів змісту відповідних договорів. Так, майнові права виконавців, виробників фонограм (відеограм) та організації мовлення можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання відповідного об'єкта, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання об'єкта, територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо.

Аналізуючи юридичну сутність відносин щодо реалізації суміжних прав, враховуючи загальну природу договірних відносин і зміст загального та спеціального законодавства, яке регулює відносини інтелектуальної власності, можна стверджувати, що розпорядження майновими суміжними правами може здійснюватися шляхом укладення: 1) договорів про передання (відчуження) виключних суміжних прав; 2) договорів про видачу дозволу (ліцензії) на використання об'єкта суміжних прав; 3) договорів про створення за замовленням і використання об'єкта суміжних прав.

Договори про передання (відчуження) виключних суміжних прав

Згідно із ч. 1 ст. 1113 Цивільного кодексу України за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

Як зазначає одна із дослідниць договорів у сфері інтелектуальної власності

О. О. Рузакова, загальними кваліфікуючими ознаками всіх договорів про передання (відчуження) виключних суміжних прав є:

1) мета договору — коли перехід виключних прав від однієї особи до іншої здійснюється за волею праволодільця з можливістю правонабувача як самому використовувати охоронюваний об'єкт, так і розпоряджатися виключним правом на нього у повному обсязі в межах строків дії виключного права, встановлених законом; 2) у первісного праволодільця (відчужувача) виключне майнове право не зберігається; 3) набувач виключного майнового права стає повноправним власником охоронюваного об'єкта, за винятком випадків можливості вільного використання об'єкта іншими особами чи обмеження прав власників «обтяжуючими» права виключними чи невиключними ліцензіями; 4) набувач виключного права, за загальним правилом, стає правонаступником праволодільця у майнових відносинах, що виникають з приводу охоронюваного об'єкта; 5) набувач виключного права має право розпоряджатися виключним правом незалежно від вказівки на це в договорі; 6) правовідносини, що виникають між праволодільцем і набувачем виключного права, є зобов'язальними, а між набувачем та всіма іншими особами — абсолютними; 7) сторонами договору залежно від об'єкта виключних прав можуть бути як фізичні, так і юридичні особи; 8) відчуження виключного права може відбуватися як шляхом платного, так і безплатного договору, при цьому законодавством закріплена презумпція платного договору [2].

Таким чином, сутність відповідного договору передбачає такий вид розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, результатом якого є остаточна та безповоротна передача набувачеві всіх або визначеної частини майнових прав інтелектуальної власності на платній або безплатній основі.

Виходячи із наявності закріпленого законодавством вичерпного переліку об'єктів суміжних прав можливе укладення договору про: 1) відчуження виключного права на виконання; 2) відчуження виключного права на фонограму (відеограму); 3) відчуження виключного права на передання радіо- або телепередач.

Глава 75 Цивільного кодексу України та спеціальне законодавство не здійснює регламентації порядку укладення договорів про відчуження виключних суміжних прав, тому правове регулювання здійснюється загальними положеннями Цивільного кодексу України щодо умов дійсності правочинів, зобов'язальних відносин, порядку укладення, зміни та розірвання договорів.

Оскільки специфіка суміжних прав полягає у тому, що вони є залежними та в деяких випадках похідними від авторських прав, то для розпорядження суміжними правами шляхом відчуження в деяких випадках необхідно попередньо укласти договір про набуття відповідних авторських прав. Наприклад, автор надав виконавцю право лише на публічне виконання його творів, а набувач хоче отримати не тільки право виконавця публічно виконувати твір, а й інші правомочності, що пов'язані із авторським правом.

Істотною умовою договору про відчуження суміжних прав є предмет договору, яким є той обсяг майнових прав, що відчужуються у повному обсязі або частково. Якщо відбувається відчуження майнових прав у повному обсязі, то при визначенні предмета договору достатньо вказати про те, що передаються всі виключні майнові права. Якщо здійснюється часткове передання майнових суміжних прав, то у договорі необхідно зазначити перелік тих майнових прав, що підлягають відчуженню. У такому випадку визначення предмета договору здійснюється шляхом зазначення конкретних способів використання об'єкта, які підлягають передачі. Так, у науці зазначається, що предмет договору про використання об'єктів суміжних прав складається із двох основних умов: 1) умова про об'єкт (виконавча діяльність, характеристики запису — фонограми, передача організації ефірного або кабельного мовлення); 2) умова про характер прав, що передаються за договором (спосіб використання) [3].

Виконавча діяльність, як об'єкт договору про відчуження виключних суміжних прав, є спірним питанням у науці. Деякі дослідники вказують, що виконання «вживу» одного і того самого твору є створенням нового результату, на який виникає і розповсюджується нове виключне майнове право, але яке фак-

тично буде рівноцінним тому, яке виникло раніше у іншого виконавця. Однак відчуження виключного права на виконання не повинно порушувати права автора на виконуваний твір, який може здійснити відчуження виключного права на твір один раз [4].

Договір про відчуження прав на фонограму повинен насамперед визначити конкретні права, що відчужуються за цим договором (якщо вони відчужуються не у повному обсязі). Сучасна практика укладення подібних договорів вказує на те, що істотним також є визначення типу носія, на якому буде тиражуватися відповідна фонограма.

Сторонами договорів про відчуження виключних суміжних прав виступають правоволодільці цих прав та набувачі (особи, які бажають стати володільцями майнових прав у повному обсязі або у певній частині). Сторонами договору можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Як правило, сторонами договірних відносин стають ті чи інші суб'єкти авторського та суміжного права. Так, договори можуть укладатися між виконавцем і організацією ефірного або кабельного мовлення; між виконавцем і творцем аудіовізуального твору; між виробником фонограми та виконавцем авторського твору тощо.

У будь-якому випадку перелік умов договору про відчуження виключних суміжних прав та їх зміст визначаються та узгоджуються сторонами на власний розсуд з урахуванням необхідного і доцільного в конкретному випадку регулювання. Спеціальне законодавство, як вже зазначалося, істотними умовами договору визнає розмір і порядок виплати винагороди за відчуження виключного суміжного права у повному обсязі або його частини, строк дії договору та територія, на яку розповсюджуються передані права.

Договори про видачу дозволу (ліцензії) на використання об'єкта суміжних прав

Цивільний кодекс України називає відповідний договір ліцензійним і визначає, що за цим договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта

права інтелектуальної власності (ліцензії) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням чинного законодавства (ч. 1 ст. 1109 Цивільного кодексу України). При цьому ч. 2 ст. 1109 Цивільного кодексу України закріплює вказівку щодо можливості укладення субліцензійного договору, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Законодавством обумовлено, що це є можливим лише за умови, якщо така можливість прямо передбачена ліцензійним договором. У такому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата буде нести ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Для ліцензійних договорів можна виділити наступні спільні характерні ознаки:

1) метою ліцензійного договору є набуття ліцензіатом певних прав інтелектуальної власності для їх подальшого використання у своїй, як правило, господарській діяльності; 2) за ліцензійним договором виключне право не відчужується, а надається право використання об'єкта на певних умовах; 3) за ліцензіаром зберігається виключне право, яке стає «обтяженим» ліцензійним договором; 4) ліцензіат стає правоволодільцем на певних умовах у межах, встановлених договором, і боржником щодо ліцензіара; 5) ліцензіат має право надавати набуті права іншим особам тільки у випадках, прямо передбачених договором, це право автоматично не надається при укладенні договору; 6) істотними умовами ліцензійного договору є умови про характер прав, що передаються, способи використання, об'єкт, на який надаються права, ціна (якщо договір є оплатним), строк дії договору тощо; 7) за загальним правилом, ліцензійні договори є оплатними, однак можливе і укладення безоплатних договорів; 8) за договором виключної ліцензії ліцензіат набуває тимчасову легальну монополію на певних умовах і межах, на відміну від набувача виключних прав за договором про відчуження виключного права [5].

Будь-який договір про видачу дозволу на використання об'єкта суміжних прав передбачає визначення виду ліцензії, сфери використання об'єктів суміжних прав, розміру, порядку і строків виплати плати за використання об'єкту тощо.

Види ліцензій на використання об'єк-

тів права інтелектуальної власності закріплені ч. 3 ст. 1108 Цивільного кодексу України і можуть бути 1) виключними; 2) одиничними; 3) невиключними; 4) іншого виду, що не суперечить законодавству.

На практиці зустрічаються й інші види ліцензій, а в теоретичних дослідженнях здійснюється їх класифікація. Так, за обсягом прав, що передаються, ліцензії можуть поділятися на: виключні, невиключні, повні, змішані, одиничні; за критерієм обов'язковості укладення на: примусові та добровільні; залежно від надання зустрічного задоволення на: оплатні та безоплатні; залежно від строків дії на: строкові та без вказівки строку; за суб'єктним складом на: ті, що видаються юридичним та фізичним особам, що є суб'єктами підприємницької діяльності, та ті, що видаються фізичним особам, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, тощо.

Як зазначають дослідники договірних відносин інтелектуальної власності, закон вимагає прямої вказівки в ліцензійному договорі на права, які передаються. Тобто існує необхідність забезпечення максимальної точності у визначенні умов договору, оскільки характерною рисою таких договорів є значна різниця в економічному стані сторін. Виходячи із юридичної сутності ліцензійного договору, цілком логічно, що ч. 4 ст. 1109 Цивільного кодексу України закріплена презумпція невиключної ліцензії, тобто вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. Більше того, права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату (ч. 6 ст. 1109 Цивільного кодексу України).

Визначаючи предмет ліцензійного договору, слід враховувати ч. 5 ст. 1109 Цивільного кодексу України, згідно з якою предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта, які на момент укладення договору не були чинними. Як вже зазначалося, одним із основних принципів договірних зобов'язань у сфері суміжних прав є дотримання прав суб'єктів авторського права та деяких суб'єктів суміжних прав. Так, договори про надання су-

міжних прав щодо охоронюваних авторським правом творів завжди взаємозалежні від авторських договорів і без них є недійсними, оскільки суміжні права на виконання, запис охоронюваного твору не виникають без набуття авторських прав та, відповідно, не підлягають наданню іншим особам. Договірні відносини щодо використання об'єктів суміжних прав являють собою низку надання правомочностей від однієї категорії правоволодільців до другої, в якій автор посідає ключову позицію, виконавець набуває похідних (суміжних) прав від автора і має право передати їх виробнику фонограми, організації ефірного і кабельного мовлення.

Правове регулювання ліцензійних договорів щодо видачі дозволу на використання об'єкта суміжних прав здійснюється загальними положеннями цивільного законодавства про правочини, зобов'язання та договори тощо. Крім цього, доцільно застосовувати принцип аналогії закону щодо регулювання ліцензійних договорів на передання суміжних прав нормами, які стосуються правового регулювання авторських договорів, що є різновидом ліцензійних договорів у авторських правовідносинах.

Істотними умовами ліцензійних договорів про видачу дозволу на використання суміжних прав є: 1) предмет договору; 2) розмір і порядок винагороди; 3) строк дії договору; 4) територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо.

Договори про створення за замовленням і використання об'єкта суміжних прав

Згідно із ч. 1 ст. 1112 Цивільного кодексу України за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності одна сторона зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установленій строк. Договори про створення результатів інтелектуальної власності охоплюють тільки ті об'єкти, які створюються творчою працею людини, тому щодо об'єктів суміжних прав це стосується тільки виконавчої діяльності артистів.

Договір про створення за замовленням об'єкта права інтелектуальної влас-

ності за своїми юридичними ознаками нагадує договір підяду, однак суттєвою відмінністю є саме характеристики об'єктів, що створюються за замовленням. За договором підяду створюється матеріальний результат (матеріальна річ), у той час як у результаті створення об'єкта права інтелектуальної власності створюється результат творчої (інтелектуальної) праці і, відповідно, такі відносини підлягають регулюванню Книгою четвертою та главою 75 Цивільного кодексу України, а також спеціальним законодавством.

Предметом договору про створення об'єкта за замовленням є майнові права на цей об'єкт, який після остаточного завершення його створення повинен передаватися замовнику. Частина 2 ст. 1112 Цивільного кодексу вказує, що договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником. При цьому умови договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, що обмежують право творця цього об'єкта на створення інших об'єктів, є нікчемними (ч. 4 ст. 1112 Цивільного кодексу України).

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зробити такі висновки: 1) практично відсутні спеціальні норми, призначені для регулювання договорів щодо розпорядження майновими суміжними правами, у зв'язку з чим застосовуються за аналогією норми, що регулюють договірне розпорядження об'єктами авторського права та загальні положення цивільного права щодо регулювання договірних відносин; 2) при укладенні договорів щодо розпорядження майновими суміжними правами слід враховувати специфіку їх об'єктів, що впливає на відмежування відповідних договорів від суміжних (договору купівлі-продажу, договору підяду тощо) та на правильність визначення норм регулювання відповідних договірних відносин; 3) предмет будь-якого різновиду договору щодо розпорядження майновими правами включає способи та обсяги використання об'єкта, тому правильне визначення предмета є дуже важливим для визначення прав та обов'язків сторін договору та досягнення ними бажаного для них правового результату;

4) передумовою укладення договорів щодо розпорядження майновими суміжними правами є узгодження відповідних відносин із правами та інтересами суб'єктів авторського права та окремими суб'єктами суміжних прав; 5) реалізація майнових суміжних прав може здійснюватися шляхом укладення: а) договорів про передання (відчуження) виключних суміжних прав; б) договорів про видачу дозволу (ліцензії) на використання об'єкта суміжних прав; в) договорів про створення за замовленням і використання об'єкта суміжних прав. Правове регулювання цих договорів переважно здійснюється

нормами глави 75 Цивільного кодексу України, однак у зв'язку із специфікою об'єктів суміжного права та відсутністю системних ознак класифікації законодавством зазначених договорів, виникає багато складнощів у застосуванні чинного законодавства, яке потребує удосконалення, шляхом прийняття спеціальних норм щодо правового регулювання договорів про розпорядження саме майновими суміжними правами окремо щодо кожного об'єкта (виконання, фонограми (відеограми), передачі, організації мовлення).

ПРИМІТКИ

1. Цивільний кодекс України : наук.-практ. ком. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використання позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої. — Серія «Коментарі та аналітика». — Х. : ФО-П Лисяк Л. С., 2011. — Т. 6: Право інтелектуальної власності. — С. 41.

2. Рузакова О. А. Система договоров о создании результатов интеллектуальной деятельности и распоряжении исключительными правами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. А. Рузакова ; Российская академия гос. службы при Президенте Российской Федерации. — М., 2007. — С. 280—281.

3. Степанова А. В. Интеллектуальные права как совокупность имущественных и личных неимущественных прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. В. Степанова ; Волгоградский гос. ун-т. — Волгоград, 2006. — С. 111.

4. Рузакова О. А. Знач. праця. — С. 286.

5. Там само. — С. 301—302.

Вахонева Татьяна. Договоры на передачу смежных прав.

В статье исследуются особенности правового регулирования распоряжения имущественными правами на объекты смежных прав. Определяются основные виды договоров относительно распоряжения имущественными смежными правами, порядок их заключения, основные условия и содержание.

Ключевые слова: смежные права, договоры о распоряжении смежными правами, отчуждение имущественных смежных прав, лицензионный договор, создание под заказ объекта смежных прав, использование объекта смежных прав.

Vakhoneva Tatiana. Agreement for assignment of related rights.

Peculiarities of the legal regulation of the property right management as for the objects of related rights are investigated in the article. The principal kinds of agreements concerning the property related rights management, procedure for the conclusion of these agreements, principal conditions and contents.

Key words: related rights, agreements for disposal of related rights, alienation of property related rights, license contract, customized creation of the related rights object, usage of the related rights object.